

1. Onderwijs & maatschappij

Als het niet goed gaat

Op school wordt de **maatschappelijke druk** om goed te presteren versterkt. Er wordt veel nadruk gelegd op **toetsing en cijfers**, waarbij het individuele leerproces onvoldoende aandacht krijgt. Er is sprake van onderwaardering van de meer praktische onderwijsniveaus. Er is een strikt **onderscheid tussen schoolniveaus** met weinig ruimte om van het ene niveau naar het andere niveau over te stappen.

Er is een vol curriculum met **veel huiswerk en toetsing** waardoor leerlingen te weinig tijd krijgen om te ontspannen. Er zijn weinig mogelijkheden voor maatwerk en flexibiliteit in het aangeboden onderwijs voor leerlingen die dreigen vast te lopen. Er is onvoldoende aandacht voor de **overgang van primair naar voortgezet onderwijs**.

Als het wel goed gaat

Op school is er aandacht voor **maatschappelijke normen** rondom presteren. Het schoolsucces van leerlingen wordt niet alleen bepaald door **toetsresultaten en cijfers**. De focus ligt op het individuele leerproces en leerlingen ontvangen hier **feedback** op (bijvoorbeeld formatief toetsen). In taal en gedrag draagt de school uit dat alle onderwijsniveaus **gelijk gewaardeerd** worden.

Er is aandacht voor de overgang van primair naar voortgezet onderwijs en voor het bepalen van een **passend leerniveau**. Voor leerlingen die dreigen vast te lopen is er flexibiliteit en maatwerk mogelijk (bijvoorbeeld aangepast lesrooster). Er wordt rekening gehouden met **vakanties en drukke periodes** bij toetsing en huiswerk zodat leerlingen tijd hebben om te ontspannen.

Tip: kies niet alleen voor losse acties en interventies. Zet in op alle lagen in en om de school en met verschillende acties en interventies die op elkaar aansluiten. Denk na over verbinding en een blijvende inzet voor de toekomst. Zie ook het [stappenplan](#) 'Werken aan welbevinden'.

Aanbevelingen

- 1.1** Spreek je richting jongeren uit **tégen een prestatimaatschappij** en vóór welbevinden en draag uit dat de verschillende onderwijsniveaus en vaardigheden gelijk gewaardeerd worden. Maak **stress en prestatiedruk bespreekbaar**.

Inspiratie uit de praktijk

“In de eerste periode wordt niet gekeken naar cijfers. We hebben dan voortgangsgesprekken waarbij de focus ligt op hoe een leerling in z'n vel zit, wat er goed/nog niet goed gaat, hoe we kunnen bijsturen, hoe de leerling-docent relatie is, etc. Pas in de tweede periode gaan we ook naar cijfers kijken, die linksom of rechtsom nog steeds wel heel belangrijk blijven. Maar het is niet meer zo zwart-wit als voorheen; als het rapport niet voldoende voor overgang is wordt wel altijd besproken of een leerling kansrijk is in het volgende jaar.”

Interventies

Mentorlessen over stress

Getrainde mentoren geven les: hoe werkt stress? Wat zijn de signalen? Leerlingen krijgen handvaten om op een gezonde manier om te gaan met stress en leren ongezonde stress te herkennen.

Naar interventie.

Je Brein de Baas

In interactieve lessenseries, gegeven door mentoren, wordt gewerkt aan het versterken van de mentale gezondheid van leerlingen door aandacht te besteden aan stressherkenning, stressmanagement, omgaan met fouten maken en prestatiedruk.

Naar interventie.

- 1.2** Meer **formatief evalueren** en beoordeling van inzet, houding en het individuele leerproces in plaats van een exclusieve focus op cijfers. Bied meer **mogelijkheden voor talentontwikkeling**.

Inspiratie uit de praktijk

“Formatief evalueren is nieuw voor leerlingen en dan zie je vaak nog een houding van ‘het telt toch niet mee, dus waarom zou ik het leren’. Het vraagt een omslag in denken, dat leerlingen begrijpen dat het hen kan helpen om de stof beter te beheersen. Als docenten de taal gaan leren van formatief toetsen zit je automatisch op de groeimindset en kun je kinderen beter verleiden daar iets mee te doen. De cursus didactisch coachen helpt daarbij.”

Interventies

Formatief Evalueren

Door het gezamenlijk opstellen van leerdoelen worden leerlingen ondersteund bij hun persoonlijke leerproces. Dit biedt ruimte voor succeservaringen en geeft inzicht in leertaken die wel en (nog) niet goed gaan.

Naar interventie.

Feedback

Overbruggt het gat tussen wat leerlingen nu doen en het leerdoel waar ze naartoe werken. Er wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een lerende houding in plaats van een prestatiegerichte.

Naar interventie.

Differentiatie in de klas

Door de lesaanpak aan te passen aan individuele leerbehoeften, werken leerlingen naar persoonlijke doelen toe in plaats van een gezamenlijke doelstelling.

Naar interventie.

1.3 Zorg voor meer **spreading van toetsen/deadlines** en vermijd toetsen/deadlines vlak na de vakantie.

Inspiratie uit de praktijk

Deze aanbeveling heeft geen bijbehorende inspiratie uit de praktijk.

Interventies

Formatief evalueren

Zinvol inzetten van diverse vormen van toetsing op meerdere momenten tijdens het leerproces. Door monitoring en gerichte feedback op persoonlijke leerdoelen wordt de werkdruk gelijkmatiger verdeeld over het schooljaar.

Naar interventie.

1.4 **Flexibiliteit waar nodig**, door buiten de regels en kaders te denken en aan te sluiten bij mogelijkheden van jongeren (bijv. toetsvorm/timing, aanwezigheid, afstandsonderwijs, leermethode).

Inspiratie uit de praktijk

“We hebben maatwerkcoaches die samen met leerlingen kijken waar ze goed in zijn, wat ze eventueel kunnen overslaan en wat ze dan in de vrije tijd kunnen doen (bijvoorbeeld vrijwilligerswerk of een eigen bedrijfje starten). Die proberen uitdaging te vinden voor de kinderen en houden in de gaten dat dit ook echt gebeurt (en dat leerlingen niet in bed liggen). De meeste kinderen maken geen gebruik van maatwerktrajecten omdat die hun handen vol hebben aan de gewone lessen, huiswerk en toetsen. Het zijn de kinderen die meer uitdaging nodig hebben of kinderen van wie je ziet dat ze zich vervelen.”

Interventies

Formatief evalueren

Binnen formatief evalueren krijgen docenten de ruimte om buiten traditionele regels en kaders te denken. Hun aanpak kan worden aangepast op de specifieke behoeften en situatie van leerlingen.

Naar interventie.

Feedback

De lesaanpak wordt door de docent samen met de leerling opgesteld en afgestemd op de persoonlijke behoeften van leerlingen om zo individuele leerdoelen te behalen.

Naar interventie.

1.5 **Kleinere klassen** bieden meer ruimte voor effectieve feedback, vroegtijdig signaleren en maatwerk.

Inspiratie uit de praktijk

Deze aanbeveling heeft geen bijbehorende inspiratie uit de praktijk.

Interventies

Deze aanbeveling heeft geen bijbehorende interventies.

1.6 Overweeg **brede klassen** (in niveau en/of leeftijd) t.b.v. flexibiliteit, leren van elkaar en opwaartse mobiliteit.

Inspiratie uit de praktijk

“De school is een maatwerkschool. Alle leerlingen kunnen hier vertragen en versnellen met vakken. Dus als je in havo-3 zit kan je al havo-4 vakken doen. Sommige kinderen kiezen voor een driejarige bovenbouw havo bijvoorbeeld, dus havo 4 en 5 in drie jaar. In gymnasium 1 doen eigenlijk alle kinderen maatwerk om ze uit te dagen en op niveau te houden.”

Interventies

Differentiatie in de klas

Onderwijsbenadering waarin docenten hun lesaanpak proactief aanpassen aan de leerling. Individuele leerbehoeften bepalen de aanpak, lesinhoud, leermaterialen en activiteiten.

Naar interventie.

Wegwijzer Mentaal Kapitaal

Deze pdf komt van de online Wegwijzer Mentaal Kapitaal (www.wegwijzermentaalkapitaal.nl). De Wegwijzer geeft aanbevelingen voor de aanpak van schoolstress, prestatiedruk en schoolverzuim, op basis van 8 domeinen.

Wetenschappelijke onderbouwing

Deze wegwijzer is tot stand gekomen door een langlopende studie naar stress, prestatiedruk en schoolverzuim bij jongeren in het voortgezet onderwijs. Alle aanbevelingen zijn voortgekomen uit literatuurstudies, resultaten van interviews en focusgroepen. Meer informatie over dit onderzoek is [hier](#) te vinden.

Geselecteerde interventies

Deze wegwijzer wordt up-to-date gehouden met betrekking tot de ontwikkeling en onderzoek naar nieuwe interventies. De huidige interventies zijn geselecteerd uit de Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en de [Gezonde School](#) databank. We hebben gekozen voor interventies met erkenningsniveau “goed onderbouwd/beschreven” en “effectief”.

De beschrijving van de interventies is toegespitst op het gebruiksgemak van deze wegwijzer. Dit betekent dat de beschrijving van werkzame elementen vaak incompleet is en per aanbeveling kan variëren. Dit is afhankelijk van het werkzame element in de interventie en de aansluiting bij de aanbeveling.